

# อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ครูตามมุมมองอรรถศาสตร์ปริชาน ในเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครู

## Conceptual Metaphor about Teachers Based on Cognitive Semantics Vision in the Songs with Lyrics Related to Teacher Content

พิชญาวี ทองกลาง<sup>1,\*</sup> และทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ<sup>2</sup>  
Pitichayawee Thongklang<sup>1,\*</sup> and Thinnawat Sroikudrua<sup>2</sup>

รับบทความ 6 กรกฎาคม 2564 แก้ไข 30 กรกฎาคม 2564

ตอบรับ 10 สิงหาคม 2564

Received 6 July 2021 Revised 30 July 2021

Accepted 10 August 2021

### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ครูตามมุมมองอรรถศาสตร์ปริชาน โดยใช้กรอบแนวคิดอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ของ Lakoff & Johnson (1980, 2003) เก็บรวบรวมข้อมูลเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครูจากเว็บไซต์พิจารณาความถูกต้องและครบถ้วนทางด้านผู้แต่ง ผู้ขับร้องและ พ.ศ. ที่เผยแพร่ จึงปรากฏเพลงที่ใช้ในการวิเคราะห์จำนวน 85 เพลง โดยวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้างแล้วนำมาจัดกลุ่มความหมายพิจารณาความหมายตามพจนานุกรม และอธิบายลักษณะที่เหมือนกันระหว่างแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจมโนทัศน์ครู

ผลการวิเคราะห์ พบอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่เปรียบครูเป็นสิ่งต่าง ๆ จำนวน 8 มโนทัศน์ ได้แก่ [ครูคือแบบพิมพ์] [ครูคือแสงสว่าง] [ครูคือเรือจ้าง] [ครูคือกระดาดชทราญ] [ครูคือการเดินทาง] [ครูคือนักสู้] [ครูคือช่างตีเหล็ก] และ [ครูคือช่างปั้น] อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาที่มีความคิดทางด้านบวกเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของครูอย่างชัดเจน โดยครูต้องทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นแสงสว่างส่องนำทาง ครูทำหน้าที่สั่งสอนให้ความรู้และขัดเกลาให้นักเรียนให้เป็นคนดีและมีความสามารถ ครูต่อสู้กับการทำงานอย่างหนักและการเดินทางไปที่ทำหน้าที่อย่างไม่ยอมแพ้ ครูต้องใช้ความพยายาม ความอดทนและมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อให้การปฏิบัติงาน บรรลุตามเป้าหมายและประสบความสำเร็จ

**คำสำคัญ:** อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ ครู อรรถศาสตร์ปริชาน เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครู

<sup>1</sup> นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น 40002

Ph.D., Student of Thai Language Department, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

<sup>2</sup> คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น 40002

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thai Language Department, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

\* Corresponding author, e-mail: thinsr@kku.ac.th

## ABSTRACT

The objective of this research is to study the conceptual metaphor about teachers based on cognitive semantics using the conceptual framework of Lakoff and Johnson's Conceptual Metaphor (1980, 2003). Collected information about songs with teacher content from the website to consider the accuracy and completeness of the composer, the singer and the year of the song's release there were 85 songs used in the analysis. The structured and unstructured metaphors are analyzed and semantic grouping, lexical considerations are taken and the similarities between the analogy and the analogy are explained in order to link them to understanding teacher's perspective. The results of the analysis revealed 8 conceptual metaphors of language users who compared teachers to different things, namely: TEACHERS ARE MODEL, TEACHERS ARE SHINING LIGHT, TEACHERS ARE HIRED BOATS, TEACHERS ARE SANDPAPER, TEACHERS ARE JOURNEY, TEACHERS ARE FIGHTER, TEACHERS ARE BLACKSMITH and TEACHERS ARE SCULPTOR. Think positively about the roles, duties and responsibilities of the teacher's performance. Teachers must act as a good role model and be a guiding light. Teachers are responsible for teaching, education and polishing students to be good people. Talent teachers struggle with hard work and the uncompromising journey to serve. Teachers require effort, patience and determination to work hard to achieve goals and be successful.

**Keywords:** Conceptual metaphor, Teacher, Cognitive semantics, Songs with lyrics related to teacher content

## บทนำ

ครูจะดำรงตนที่แตกต่างไปจากอาชีพอื่นด้วยการยึดมั่นและปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้วยสถานะความเป็นครูที่ได้รับการยอมรับจากศิษย์และสังคม (พิณสุดา สิริรังศรี, 2560, น. 27) ข้อความดังกล่าวได้สอดคล้องกับการรับรู้ของคนในสังคมที่ให้การยอมรับและเคารพนับถือครูจนกลายเป็นประเพณีให้ครูที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา รวมทั้งผลิตเพลงไหว้ครูหรือเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครูเพื่อยกย่องเชิดชูครู เช่น เพลงพระคุณที่สาม เพลงแม่พิมพ์ของชาติ เพลงสวัสดิ์คุณครู เพลงคุณครู กระจาดทราย เพลงครูในดวงใจ ฯลฯ เช่น 1) “แสงเรือง ๆ ที่ส่องประทีปอยู่ทั่วเมืองไทย คือแม่พิมพ์อันน้อยใหญ่ ไข้ครูไทยในแดนแหลมทอง” เพลงแม่พิมพ์ของชาติ และ 2) “แต่ครูครูใหม่ที่ครูคอยว่าเราดูเราอยู่ทุกวัน ครูครูใหม่ กระจาดทราย แผ่นนั้นขัดเกลาร่างเราได้ดี” เพลงคุณครู กระจาดทราย

จากตัวอย่าง 1-2 ได้ปรากฏคำว่า “แสงเรือง ๆ” “แม่พิมพ์” และ “กระจาดทราย” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์

ทางภาษาที่เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบครู คือแสง ครูคือแม่พิมพ์ และครูคือกระจาดทราย จากการเปรียบครูดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจ โดยได้ศึกษาบทความวิจัยเรื่อง ครูคือใคร: มโนอุปลักษณ์ครูในบทเพลงไทยของนพรัตน์ น้อยเจริญ (2558, น. 933) ได้ปรากฏอุปลักษณ์ครู ได้แก่ [ครูคือแสงสว่าง] [ครูคือผู้สร้าง] [ครูคือแบบพิมพ์] และ [ครูคือเรือจ้าง] หากเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏกับตัวอย่างที่ 2 พบการเปรียบครู คือ กระจาดทรายซึ่งเป็นการพบที่เพิ่มเติม ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการต่อยอดจากบทความวิจัยดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นถึงการค้นพบใหม่ที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับครู และมีคุณค่าทางวิชาการมากขึ้น

## วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ครูตามมุมมอง อรรถศาสตร์ปริชานในเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครู

## กรอบแนวคิดในการวิจัย

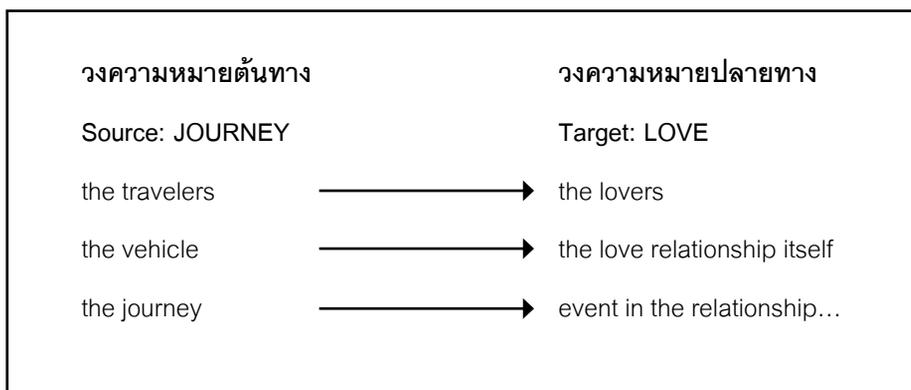
อรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโครงสร้างความคิดพื้นฐาน ซึ่งสะท้อนหมวดหมู่ทางความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในโลก มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษากับระบบความคิดเชิงเปรียบเทียบของมนุษย์ (รัชนีญา กลิ่นน้ำหอม, 2551, น. 17) การศึกษาอุปลักษณณ์ตามแนวทางอรรถศาสตร์ปริชาน เป็นการศึกษาภาษาและความหมายที่ปรากฏในระดับมโนทัศน์ที่เสนอโดย Lakoff and Johnson (1980, 2003, p. 5) กล่าวว่าแนวคิดอุปลักษณณ์จะช่วยทำให้การคิดเป็นสิ่งที่ง่ายขึ้น โดยการเข้าใจมโนทัศน์นามธรรมและมโนทัศน์รูปธรรมที่มีความคิดเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบ จำแนกออกเป็นอุปลักษณณ์ระดับถ้อยคำเรียกว่า ถ้อยคำอุปลักษณณ์ (Metaphorical expressions) และอุปลักษณณ์ระดับความคิดเรียกว่า อุปลักษณณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual metaphorical) อุปลักษณณ์เชิงมโนทัศน์จึงเป็นกระบวนการถ่ายโยงความหมายที่คล้ายกัน ระหว่างวงความหมายหรือวงมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมเรียกว่า “แบบเปรียบเทียบ” หรือ “วงความหมายต้นทาง” (Source domain) กับวงมโนทัศน์นามธรรมที่เรียกว่า “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ” หรือ “วงความหมายปลายทาง” (Target domain) ตัวอย่าง

สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เฒ่า (2553, น. 3-4) อธิบายว่าอุปลักษณณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาอังกฤษ เมื่อจะเขียนอุปลักษณณ์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องทำให้คำหรือข้อความเหล่านั้นมีลักษณะโดดเด่นและแตกต่างไปจากคำหรือข้อความปกติ โดยทั่วไปจะใช้วิธีการพิมพ์คำหรือข้อความภาษาอังกฤษที่แสดงมโนทัศน์ด้วยอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด เช่น LOVE IS A JOURNEY ส่วนภาษาไทยไม่มีอักษรพิมพ์เล็กหรือพิมพ์ใหญ่เหมือนภาษาอังกฤษ ดังนั้นเมื่อจะเขียนอุปลักษณณ์จึงใช้เครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม [...] ครอบคำหรือข้อความที่เป็นอุปลักษณณ์ไว้

## วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามวิธีการ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครู ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2561 สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://www.google.com/> จึงได้รายชื่อเว็บไซต์ ที่ใช้ค้นหาเพลง ได้แก่ <https://xn--72c9bva0i.meemodel.com/>, <https://www.joox.com/th/th/>, <http://music.site.in.th/music/#.XE604VUzbiU> และ <https://musicstation.kapook.com/> เพราะช่องทางการฟังเพลงผ่านระบบสตรีมมิงเป็นการเล่นไฟล์มัลติมีเดียบนเครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้ฟังสามารถเลือกฟังเพลงได้ไม่จำกัด



ภาพที่ 1 กระบวนการถ่ายโยงความหมาย LOVE IS A JOURNEY (Kövecses, 2010, p. 9)

จำนวนเพลง มีความรวดเร็วและมีฐานข้อมูลเพลงอยู่เป็นจำนวนมาก (ณติตา ททรัพย์สินวิวัฒน์, 2560, น. 162) การสำรวจผ่านเว็บไซต์จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการค้นหาเพลงได้ เมื่อได้เว็บไซต์แล้วจึงใช้คำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ครู นักเรียน การสอน การศึกษา อาชีพครู โรงเรียน จากนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาความถูกต้องและครบถ้วนของเพลงทางด้านผู้แต่ง ผู้ขับร้อง และพ.ศ.ที่เผยแพร่ จึงปรากฏเพลงใช้ในการวิเคราะห์ จำนวน 85 เพลง

2. การคัดเลือกข้อมูล ผู้วิจัยคัดเลือกถ้อยคำอุปสรรคจากองค์ประกอบอุปสรรคที่ปรากฏแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบ (ครู) ทั้งนี้การพิจารณาถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ ทั้งแบบมีโครงสร้างประกอบด้วยคำว่า “คือ” “เป็น” และถ้อยคำแบบไม่มีโครงสร้างก็ได้ เช่น 1) “พระคุณที่สามงามดงามแจ่มใส แต่ว่าใครหนอใครเปรียบเปรยครูไว้ว่า เป็นเรือจ้าง” เพลงพระคุณที่สาม และ 2) “ครูคะรู้ไหม กระดาษทรายแผ่นนั้นนั้นเองขัดเกลารเราจนได้ดี” เพลงคุณครูกระดาษทราย

จากตัวอย่าง 1-2 ปรากฏถ้อยคำอุปสรรค “เรือจ้าง” และ “กระดาษทราย” คือ แบบเปรียบเทียบ ส่วนคำว่า ครูเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ และคำว่า “เป็น” เชื่อมข้อความนั้น ว่ามีการใช้อุปสรรค แต่อย่างไรก็ตามถ้อยคำที่จัดเป็นอุปสรรคไม่จำเป็นต้องปรากฏคำเชื่อมเสมอไป เพราะหากในข้อความนั้นปรากฏแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบก็จัดว่าเป็นอุปสรรค เช่นในตัวอย่างที่ 2

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยปฏิบัติดังนี้

3.1 ผู้วิจัยนำถ้อยคำอุปสรรคที่สื่อมโนทัศน์ครูมาจัดกลุ่มตามความหมาย เช่น “เป็นพิมพ์ไร้ทางต่างพร้อย” “พ่อพิมพ์” “แม่พิมพ์” “พิมพ์คนดี” จัดอยู่ในความหมายอุปสรรคเกี่ยวกับแบบพิมพ์ การจัดกลุ่มถ้อยคำอุปสรรคหนึ่ง ๆ จะนับที่ปรากฏ 1 ครั้ง นับเป็น 1 คำ และไม่ซ้ำ

3.2 วิเคราะห์ความหมายของถ้อยคำที่นำมาใช้เป็นอุปสรรค วิเคราะห์ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) รวมทั้งตีความถ้อยคำบางคำที่ผู้วิจัยเป็นผู้ให้คำอธิบายด้วยตนเอง โดยพิจารณาคำแวดล้อมและบริบท

3.3 อธิบายลักษณะที่มีความเหมือนกันระหว่างแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจมโนทัศน์ครู เช่น ถ้อยคำอุปสรรคแบบพิมพ์ ได้สะท้อนอุปสรรคเชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา [ครูคือแบบพิมพ์] ในขั้นตอนนี้ได้วิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทาง

## ผลการวิจัย

ผลการวิจัยอุปสรรคเชิงมโนทัศน์ครู พบจำนวน 8 มโนทัศน์ มีรายละเอียดดังนี้

### 1. อุปสรรคเชิงมโนทัศน์ [ครูคือแบบพิมพ์]

พบถ้อยคำอุปสรรค จำนวน 9 ถ้อยคำ ได้แก่ พิมพ์ พิมพ์ดี พิมพ์คนดี แม่พิมพ์ แม่พิมพ์คนดี แม่พิมพ์คนใหม่ แม่พิมพ์ของชาติ พ่อพิมพ์ และพิมพ์ไร้ทางต่างพร้อย เช่น 1) เพลงนางฟ้าบ้านไพร “อบรมชี้ทางเป็นตัวอย่างที่ดีเลิศลอยเป็นพิมพ์ไร้ทางต่างพร้อยครูคอยสร้างสรรค์บ้านนา” 2) เพลงรางวัลของครู “พ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ วันนี้ ยังพิมพ์คนดีสุดแรงหัวใจ” และ 3) เพลงครูไม่ใหญ่ “ครูเอ๋ยครูปูชนียของไทย พิมพ์เอ๋ยพิมพ์ แม่พิมพ์หมึกจางกลางใจ”

จากตัวอย่าง 1-3 ปรากฏถ้อยคำอุปสรรค “พิมพ์ไร้ทางต่างพร้อย” “พ่อพิมพ์” “แม่พิมพ์” “พิมพ์คนดี” และ “พิมพ์” เป็นการนำถ้อยคำอุปสรรคแบบพิมพ์มาเปรียบกับครู โดยมีมโนทัศน์นี้ได้สื่อความหมายให้เห็นว่าครูเป็นแบบอย่างหรือเป็นตัวแบบที่ดี ประพฤติดีและปฏิบัติตนแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมาย ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
แบบพิมพ์		ครู
พ่อพิมพ์หรือแม่พิมพ์	→	ครู
พิมพ์	→	แบบอย่างที่ดี
ลักษณะของแบบพิมพ์ (น้อยใหญ่)	→	ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความดีของครูแต่ละคน
ผลิตผลจากการพิมพ์	→	ความรู้ของนักเรียน

2. **อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ครูคือแสงสว่าง]** พบถ้อยคำอุปลักษณะจำนวน 16 ถ้อยคำ ได้แก่ แสง แสงทอง แสง หิ่งห้อย แสงตะเกียง แสงเดือน เทียน สองแสง แสงเทียน เทียนชัย ใต้เทียน โคม ส่องชีวิต ตะวัน ไฟ ไฟลาง ๆ และดวงจันทร์ เช่น 1) เพลงไม้เรียว “ตั้งโคมสวรรค์ส่องชีวิตอันเจิดจ้า ศิษย์ครูได้รู้วิชาด้วยความเมตตาของครู” 2) เพลงครูบนดอย “ครูบนดอยดุจแสงหิ่งห้อยกลางป่า ขจัดความมืดมนานา สร้างเสริมปัญญาคงมั่น” และ 3) เพลงครูปริญญา “ถิ่นแดนไทยครูคือแสงทอง อย่างเรืองรองส่องความเจริญ”

จากตัวอย่าง 1-3 พบถ้อยคำอุปลักษณะในคำว่า “โคม” เป็นแสงที่เกิดจากการสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความสว่าง “แสงทอง” และ “แสงหิ่งห้อย” เป็นแสงที่เกิดจากธรรมชาติ ทั้งสามคำนี้ เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณะที่ให้แสงสว่างมาเปรียบกับครู โดยมโนทัศน์นี้ได้สื่อความหมายให้เห็นว่าครูเปรียบเป็นแสงสว่างที่นำทางให้นักเรียนได้ประสบความสำเร็จ และมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมาย ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
แสงสว่าง		ครู
สิ่งที่ให้แสงสว่าง เทียน ตะเกียง เดือน โคม หิ่งห้อย	→	ครู
สองแสงหรือให้แสงสว่าง	→	ครูชี้แนะแนวทางและให้ความรู้แก่นักเรียน
แสงสว่าง	→	ปัญญา ความรู้
ความมืด	→	อุปสรรคของการเรียนรู้

3. **อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ครูคือเรือจ้าง]** พบถ้อยคำอุปลักษณะ จำนวน 8 ถ้อยคำ ได้แก่ เรือจ้าง นาวา เรือน้อย เรือลำน้อย เรือโดยสาร พาย ข้ามฝั่ง และจุดหมาย เช่น 1) เพลงพระคุณที่สาม “พระคุณที่สามมดงามแจ่มใส แต่ว่าใครหนอใครเปรียบเปรยครูไว้ว่าเป็นเรือจ้าง” 2) เพลงครูของเรา “ตั้งเรือลำน้อย ที่เราเราส่งด้วยความมั่นคง ให้เราไปได้ถึงฝั่ง” และ 3) เพลงไม้เรียว “อย่าจมนเรือน้อยที่คอยรับคนข้ามท่า ไม่มีครูสอน ก กา จะได้ปริญญาหรือไร”

ตัวอย่าง 1-3 ปรากฏถ้อยคำอุปลักษณะคำว่า “เรือจ้าง” “เรือลำน้อย” และ “เรือน้อย” เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณะเรือจ้างมาเปรียบกับครู โดยมโนทัศน์นี้สื่อความหมายถึงการทำหน้าที่ที่ส่งสอน อบรมคุณธรรมจริยธรรม ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางให้นักเรียนได้มีความรู้และประสบความสำเร็จในชีวิต สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมาย ดังนี้

วงความหมายต้นทาง เรือจ้าง		วงความหมายปลายทาง ครู
ผู้พายเรือจ้าง	→	ครู
การพายเรือ	→	สั่งสอน อบรม ป่มเพาะ
ผู้โดยสารทางเรือ	→	นักเรียน
จุดหมายปลายทางหรือขึ้นฝั่ง	→	ความสำเร็จของนักเรียน

4. **อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ครูคือกระดาดทราย]** พบถ้อยคำอุปลักษณ์ จำนวน 4 ถ้อยคำ ได้แก่ กระดาดทราย ชัดเกลา เงางาม และสวยงาม เช่น เพลงกระดาดทรายใจดี “ตั้งเศษหินเบี้ยวเบี้ยวบินบินดูไม่ได้ เปลี่ยนแปลงไปเพราะกระดาดทรายจึงสวยงาม อบรมป่มนิสัยจะเหน้อยเพียงใดก็ตาม ชัดเกลาจนเราเงางามด้วยความรัก เพียงอยากเห็นพวกเรานั้นเป็นคนดี”

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏการนำถ้อยคำอุปลักษณ์ “กระดาดทราย” “สวยงาม” “ชัดเจน” และ “เงางาม” เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณ์กระดาดทรายมาเปรียบกับครู โดยมีมโนทัศน์นี้สื่อความหมายให้เห็นว่าการที่ครูดี ชัดเกลา และตกแต่งให้สวยงามก็เพื่อให้ให้นักเรียนได้เป็นคนดีและประสบความสำเร็จในชีวิต เปรียบได้กับการชัดเจนให้วัตถุที่มีรูปร่างหรือพื้นผิวที่ไม่น่าสัมผัส ให้เรียบเนียน สวยงามและทรงคุณค่า สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง กระดาดทราย		วงความหมายปลายทาง ครู
วัตถุที่ต้องการชัดเจน	→	นักเรียน/ศิษย์
ชัดเจน	→	อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี
วัตถุที่เงางามหรือสวยงาม	→	การเป็นคนดี และความสำเร็จของนักเรียน

5. **อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ครูคือการเดินทาง]** พบถ้อยคำอุปลักษณ์ จำนวน 13 ถ้อยคำ ได้แก่ เดิน เดินทาง เส้นทาง เส้นทางไกล ทางไกล หนทาง หนทางไกล หลงทางมองไม่เห็นทาง เบิกทาง สองทาง ถนน และสัญจร เช่น 1) เพลงชีวิตครูชื่อ “เส้นทางของครูชื่อ คือ สอน ป.1 อย่างนี้ตลอดไป” 2) เพลงนางฟ้าบ้านไพร “ครูคนใหม่ในใจมองชนหนักเบาไม่บ่น ยอมทนเดินทางไกล” และ 3) เพลงอุดมการณ์ครู “ถนนของครูยากจนร้อนหนาวฝนพายุฝน แต่เส้นทางไกลครูไปด้วยใจศรัทธา เป้าหมาย ทางไกล ข้างหน้าเดินมาเพื่อสร้างคามฝัน”

ตัวอย่าง 1-3 ปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ ได้แก่ “เส้นทาง” “หนทางไกล” “ถนน” “เดิน” “เส้นทางไกล” และ “ทางไกล” เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณ์การเดินทางมาเปรียบกับครู โดยมีมโนทัศน์นี้สื่อความหมายการทำงานที่ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก ซึ่งกว่าจะไปถึงเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จได้นั้น ครูต้องพบเจอกับอุปสรรคในการเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ ณ สถานที่ต่าง ๆ สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
การเดินทาง		ครู
ผู้เดินทาง	→	ครู
ทางเดินหรือเส้นทางเดิน	→	การปฏิบัติงาน
เบิกทางหรือสองทาง	→	การไปสู่ความสำเร็จ
หนทางไกล หลงทาง หรือมองไม่เห็นทาง	→	อุปสรรคในการทำงาน

6. **อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ครูคือนักสู้]** พบถ้อยคำอุปลักษณะจำนวน 11 ถ้อยคำ ได้แก่ ต่อสู้ นำชัย มีชัย ไม่แพ้ รบ นักสู้ คู่อริ ผู้ ฟันฝ่า ฝ่าฟัน และสู้งาน เช่น 1) เพลงชีวิตครูชื่อ “ชีวิตร่ายวันคือการต่อสู้ รบกับเด็กรบกับความไม่รู้ ทำหน้าที่ครูสู้สิบสี่ชั่วโมง” 2) เพลงครูของมวลประชา “ท่านจึงจะสมเป็นคุณครูไทย ครูต้องนำชัยเป็นขวัญใจของชาวประชา” และ 3) เพลงนักสู้ครูไทย “ที่ใดมีเด็กมีคนมีความไม่รู้ ที่นั่นจะต้องมีครูยืนสู้อย่างผู้ไม่แพ้”

จากตัวอย่าง 1-3 ปรากฏถ้อยคำอุปลักษณะคำว่า “ต่อสู้” “รบ” “นำชัย” “สู้” และ “ไม่แพ้” เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณะนักสู้มาเปรียบกับครู โดยมีมโนทัศน์นี้สื่อความหมายให้เห็นว่าครู ต้องต่อสู้ ไม่ยอมแพ้ และมีความกระตือรือร้น ในการปฏิบัติงาน เพราะครูต้องมีความเข้มแข็ง และอดทนต่อการทำงานหนัก รวมทั้งมีความกล้าหาญและเป็นผู้นำสังคม สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
นักสู้		ครู
นักต่อสู้	→	ครู
รบ ฟันฝ่าหรือสู้งาน	→	กระบวนการสั่งสอน
คู่ต่อสู้	→	นักเรียนที่ไม่มีความรู้
นำชัย มีชัยหรือไม่แพ้	→	การประสบความสำเร็จ และทำให้นักเรียนมีความรู้

7. **อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ [ครูคือช่างตีเหล็ก]** พบถ้อยคำอุปลักษณะจำนวน 5 ถ้อยคำ ได้แก่ ช่างเหล็ก, เหล็ก, ตีเหล็ก, มือช่างเหล็ก และดัดเหล็ก เช่น เพลงกระบี่บนพานทอง “เปรียบเหล็กนั้นนั่นคือตัวเด็ก แหะตัวช่างเหล็กนั้นหรือ ก็คือคุณครู อนาคตชาติจะวิลาศวิไลเลิศหรู ก็ด้วยมือครูมือช่างเหล็กสร้างเด็กให้ดี”

จากตัวอย่างปรากฏถ้อยคำอุปลักษณะคำว่า “เหล็ก” “ช่างเหล็ก” และ “มือช่างเหล็ก” เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณะช่างตีเหล็กเปรียบเป็นครู โดยมีมโนทัศน์นี้สื่อความหมายว่าครูทำหน้าที่เหมือนกับการตีเหล็กเพื่อขัดเกลาให้นักเรียน ให้ประสบผลสำเร็จ การเปรียบอาชีพครูเกี่ยวกับการทำหน้าที่ดัดเหล็กและตกแต่งให้สวยงาม หรืออีกนัยหนึ่งคือการดัด และขัดเกลาให้นักเรียนเป็นคนดี สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง ช่างตีเหล็ก		วงความหมายปลายทาง ครู
ช่างเหล็ก	→	ครู
เหล็ก	→	นักเรียน
กระบวนการตีเหล็ก และตัดเหล็ก	→	สั่งสอน อบรม บ่มเพาะนักเรียนให้เป็นคนดี

8. **อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ครูคือช่างปั้น]** พบถ้อยคำอุปลักษณ์ จำนวน 9 ถ้อยคำ ได้แก่ บั้น, บั้นดาว, บั้นเป็นดาว, บั้นคน, บั้นคนทั่วถิ่น, บั้นดินก้อนใหม่, ปลุกบั้น, ดาว และดิน เช่น 1) เพลงนักสู้ครูไทย “ครูไทยคือลมหายใจแผ่นดิน บั้นคนทั่วถิ่น จากดินสู่ความสดใสเต็มส่วนที่ขาดวาดส่วนที่หวังให้สมตั้งใจ บั้นคนให้งามน้ำใจ นำไทยสู่ความเลิศล้ำ” 2) เพลงร้อยใจมาราบครู “เพียงดาวครบโคจรวิถี ได้เรียนรู้วิธีส่องแสง ก็มีแรงให้ฝันบั้นดินก้อนใหม่ คือ ครูผู้คอยปั้นดาว” และ 3) เพลงครูบุปผชาติ “งานสั่งสอนปลุกบั้นเสร็จแล้วแสนงาม”

จากตัวอย่าง 1-3 ปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์คำว่า “บั้นคน” “บั้นดินก้อนใหม่” “บั้นดาว” และ “ปลุกบั้น” เป็นการนำถ้อยคำอุปลักษณ์ผู้สร้างเปรียบเป็นครู โดยมีมโนทัศน์นี้ได้สื่อความหมายว่าครูจะปั้นนักเรียนแต่ละคนให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ เป็นผู้ทำให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถเพื่อนำความรู้ความสามารถไปสร้างสรรค์และพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง ช่างปั้น		วงความหมายปลายทาง ครู
ผู้ปั้น และผู้สร้าง	→	ครู
บั้นคน, บั้นดาวและบั้นดิน	→	สั่งสอนและชี้แนะแนวทาง
ปลุกบั้น	→	มุ่งมั่นตั้งใจและดูแลเอาใจใส่
ดิน	→	นักเรียนธรรมดา
ดาว	→	นักเรียนมีความสามารถโดดเด่น

## อภิปรายผล

การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ครูตามมุมมอง อรรถศาสตร์ปริชานในเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครู จำนวน 85 เพลง โดยใช้แนวคิดอุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson (1980, 2003) ผลการวิจัยพบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ครู จำนวน 8 มโนทัศน์ ได้แก่ [ครูคือแบบพิมพ์] [ครูคือแสงสว่าง] [ครูคือเรือจ้าง] [ครูคือกระดาดทราย] [ครูคือการเดินทาง] [ครูคือนักสู้] [ครูคือช่างตีเหล็ก] และ [ครูคือ

ช่างปั้น] อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ดังกล่าวได้สะท้อนถึง บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูที่มีต่อสังคม จากผลสรุปดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. บทควมวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบกับบทความของนพรัตน์ น้อยเจริญ (2558) เรื่อง ครูคือใคร: มโนอุปลักษณ์ครูในบทเพลงไทย พบมโนอุปลักษณ์ครู จำนวน 4 อุปลักษณ์ ได้แก่ [ครูคือแสงสว่าง] [ครูคือผู้สร้าง]

[ครูคือแบบพิมพ์] และ [ครูคือเรือจ้าง] ถึงแม้ว่าจะศึกษา บทเพลงครูเหมือนกันแต่บทความวิจัยก็มีความแตกต่างกัน เพราะผู้วิจัยพบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ทั้งหมด จำนวน 8 อุปลักษณะ โดยอุปลักษณะที่พบเพิ่มเติมมีจำนวน 4 อุปลักษณะ ได้แก่ [ครูคือกระต่ายทราย] [ครูคือการเดินทาง] [ครูคือนักสู้] และ [ครูคือช่างตีเหล็ก] ซึ่งอุปลักษณะดังกล่าวนี้ได้สะท้อนความเป็นครูเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการปฏิบัติงานที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยครูต้องทำหน้าที่ขัดเกลาให้นักเรียนเป็นคนดี ครูต้องเดินทางไปทำหน้าที่ให้ความรู้ แก่ นักเรียน ครูต้องต่อสู้และไม่ยอมแพ้ ครูต้องใช้ความพยายาม ความอดทนและมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน สอดคล้องกับข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 (2562, น. 19-20) ได้กำหนดการปฏิบัติหน้าที่ครูที่ต้องมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนด้วยจิตวิญญาณ ความเป็น ส่งเสริมการเรียนรู้ เอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียน จัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน มาตรฐานวิชาชีพจึงเป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบให้ครูในฐานะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะครูไทยที่พึงปรารถนาด้วยการปฏิบัติหน้าที่และทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างสำเร็จและมีคุณภาพ

2. บทความนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครูที่มีการเผยแพร่และเข้าถึงประชาชนได้ในทุกเพศทุกวัยทุกกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพครูก็เป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่กำหนดให้เป็นผู้ฟังเพลง โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้เผยแพร่บทเพลงชุด "ครูในดวงใจ" ในปี พ.ศ. 2544 และหน่วยงานคุรุสภาได้รวบรวมบทเพลงวันครูผ่านเว็บไซต์วันครู คุรุสภา สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งสองหน่วยงานนี้มุ่งสื่อสารถึงกลุ่มอาชีพครูทั่วประเทศเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอผ่านบทบาทครูและนักเรียน ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐนี้ได้พยายามสื่อสารถึงครูโดยการผลิตเพลงและเผยแพร่เพลงผ่านสื่อต่างๆ เพื่อ

กล่อมความคิดให้เป็นครูในอุดมคติและครอบงำให้ครูปฏิบัติตามที่หน่วยงานต้องการ ซึ่งเป็นการสื่อสารให้เห็นเฉพาะมโนทัศน์ครูที่ดีในสังคม สอดคล้องกับบทความนี้ที่ผลการวิเคราะห์ได้สะท้อนการใช้ภาษาที่สื่อมโนทัศน์ครูทางด้านบวก แต่มีความขัดแย้งในการนำเสนอครูจากสื่ออื่น ๆ ที่ปรากฏในสังคม เช่น หนังสือพิมพ์หรือรายการข่าวทางโทรทัศน์ที่นำเสนอครูให้สังคมได้รับรู้ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ดังที่ วิวัฒน์ กอมขุนทด และบัญชา เกียรติจรุงพันธ์ (2549, น. 135-136) กล่าวถึงผลการวิจัยวิถีความเป็นครูในวรรณกรรมเพลงไทยลูกทุ่ง โดยพบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทางด้านลบเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพครู ทั้งครูที่ขาดความยุติธรรม ครูไม่ใส่ใจในงานสอน ได้ค่าตอบแทนน้อย การท้อแท้ในชีวิตข้าราชการที่ไม่เจริญรุ่งเรือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในวิถีชีวิตจริงของครูนอกจากทำหน้าที่เป็นแม่พิมพ์ของชาติ เสียสละ และสร้างประโยชน์ให้กับนักเรียน สังคมและประเทศชาติแล้ว ครูยังประสบปัญหาต่างๆ อีกมากมาย และยังสอดคล้องกับ ธารารัตน์ เป็ดทิพย์ และมารศรี สอทิพย์ (2561, น. 988) กล่าวว่าความเป็นครูจริงในสังคมที่คนคาดหวัง แต่แท้จริงแล้วครูก็เป็นปุถุชนธรรมดาคนหนึ่ง ในสังคมย่อมมีความหลากหลายทางอารมณ์ ไม่ได้แตกต่างไปจากคนในอาชีพอื่น ๆ หากแต่สิ่งที่สังคมคาดหวังเพียงว่าครูต้องเป็นเพียงแม่พิมพ์ที่งดงามเพียงอย่างเดียว

### ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้ทำให้เห็นว่าการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้สื่อมโนทัศน์ครูให้เห็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเติมเต็มในกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตามควรมีการต่อยอดงานวิจัยโดยสำรวจตัวแทนกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนกลุ่มครู ตัวแทนกลุ่มนักเรียน และตัวแทนกลุ่มผู้ปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะทำให้อำนาจเกี่ยวกับครูที่ปรากฏในสังคมและวัฒนธรรมอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

## เอกสารอ้างอิง

- ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4)  
พ.ศ. 2562. (2562, 20 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*  
เล่ม 136 ตอนพิเศษ 68 ง. หน้า 18-20.
- ธารวรรตน์ เป็ดทิพย์ และมารศรี สอทิพย์. (2561).  
ภาพแทนครูในบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ”. ใน  
รายงานประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับ  
บัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 19 (น. 981-988).  
ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณิติตา ทวีพิณสินวิวัฒน์. (2560). อุตสาหกรรมเพลงไทย  
ในยุคประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการนวัตกรรม*  
*สื่อสารสังคม*, 5(1), น. 157-167.
- นพรัตน์ น้อยเจริญ. (2558). “ครูคือใคร” : มโนอุปถัมภ์  
ครูในบทเพลงไทย. ใน *การประชุมทางวิชาการ*  
*ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53*  
(น. 933-941). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย  
เกษตรศาสตร์.
- พินสุดา สิริธรงค์. (2560). ความรู้ ความคิด ทักษะ  
และคุณธรรมของครู. ใน *ความเป็นครู*  
*และการพัฒนาครูมืออาชีพ*. (น. 15-28).  
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม. (2551). *อุปถัมภ์ที่นักการเมือง*  
*ไทยใช้ : การศึกษาตามแนววรรณคดีปริชาน*  
*และวัจนปฏิบัติศาสตร์* (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต,  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สุรเชษฐ พิชิตพงศ์เฒ่า. (2553). *อุปถัมภ์ชีวิตในหนังสือ*  
*แนะนำการดำเนินชีวิต: การศึกษาความสัมพันธ์*  
*ระหว่างภาษากับมโนทัศน์* (วิทยานิพนธ์  
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับ*  
*ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2).  
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิวัฒน์ กอมขุนทด และบัญชา เกียรติจรุพันธ์. (2549).  
วิถีความเป็นครูในวรรณกรรมเพลงไทยลูกทุ่ง  
ของ สลา คุณวุฒิ. *วารสารศึกษาศาสตร์*  
*มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 29(3-4), น. 129-141.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical  
introduction* (2nd ed.). Oxford: Oxford  
University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphor we live by*.  
Chicago and London: University of Chicago  
Press.
- \_\_\_\_\_. (2003). *Metaphor we live by* (2nd ed.).  
Chicago and London: University of Chicago  
Press.